

Dansk Center for Herregårdsforskning i 2007

Af bestyrelsesformand Britta Andersen

I 2007 blev de første tre år af Centerets eksistens evalueret, og der blev lagt ny strategi for forskningen i den kommende periode. Den bærende vision for Centeret over de næste tre år er at analysere de danske herregårdes udvikling i et internationalt perspektiv. Med disse undersøgelser ønsker Centeret at kvalificere og nuancere den danske debat på området og i sidste instans at finde alternative tilgange til bevaringen af herregårdene. Centeret vil med andre ord undersøge herregårdshelhedernes status i et europæisk perspektiv for, om muligt, at formidle andre landes erfaringer med at bringe nyt liv i en bygningsmasse, der ofte er funktionstømt.

Forskning

En milepæl blev nået i 2007, idet Centerets første ph.d., Anne Grethe Sværke, afsluttede sit forskningsprojekt

*Denne smukke gallerigang findes på herregården Bidstrup, som storkøbmand, godsejer, pengeudlåner og fabrikant Gehrdt de Lichtenberg lod opføre i 1700-tallet.
Foto: David Slater, Gammel Estrup.*

Nybyggt af gammel Art. Nygotisk herregårdsarkitektur i Danmark 1830-1900. Afhandlingen blev afleveret i sommeren 2007, mens forsvar og bedømmelse var henlagt til efteråret, nærmere bestemt fredag den 9. november. Professor Arne Bugge Amundsen fra Universitetet i Oslo og seniorforsker Ulla Kjær fra Nationalmuseet fungerede som opponenter på afhandlingen. Som optakt til forsvaret, der i øvrigt foregik på Aarhus Universitet, holdt hver af de to opponenter foredrag om perioden op til 1830. Arne Bugge talte om *Norske herregårde i 1800-tallet* og Ulla Kjær holdt et oplæg med titlen *Livsstil og byggeskik. Herregårdsarkitektur i Danmark i nyklassicismens tid, ca. 1765-1830*. Herefter begyndte det egentlige forsvar, som Anne Grethe Sværke indledte med et oplæg om sin afhandling. Efter bedømmelsen, som faldt ud til stipendiatens fordel, var der reception og middag på Universitetet. Det var på alle måder en veltilrettelagt og festlig dag for såvel Anne Grethe Sværke som for Dansk Center for Herregårdsforskning.

En anden undersøgelse, som blev afsluttet i 2007, var dr.phil. Annette Hoffs projekt om forholdet mellem herregårde og købstæder. Resultatet af hendes

forskning kan læses i bogen *Gehrdt de Lichtenberg – Storkøbmand, Godsejer, Pengeudlåner og Fabrikant*. Et egentligt privatarkiv til Lichtenbergs liv eksisterer ikke, hvorfor Annette Hoff har været henvist til de såkaldte myndighedsarkiver: told- og skatteregnskaber, brandtaksationer, rådstueregnskaber, godsarkiver,

skibslistes, skøde- og panteprotokoller og andre mere generelle 1700-tals arkivalier. Takket være en grundig og systematisk indsats har Annette Hoff været i stand til at udlede mange værdifulde oplysninger af kildematerialet, og hun har endvidere i bogen evnet at sætte disse oplysninger ind i en større kulturhistorisk sammenhæng, så vi i tilgift til Lichtenbergs personlige historie får et billede af livet på hans tid. Møllerens Fond, Bente Klercke Fonden, Dansk Lokalhistorisk Forening, Familien Hede Nielsens Fond, Farumgaard-Fonden, Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, Fonden Dansk-Norsk Samarbejd, Horsens Folkeblads Fond, Kjems-Fonden, Løvbjergs Almene Fond og Nordea Horsens har ydet støtte til projektet.

I årets løb afsluttede Adam Tybjerg Schacke sine undersøgelser af godsernes økonomi i perioden 1849-1919. Tilbage stod at få samlet trådene og skrevet konklusionen til afhandlingen, der havde deadline 1. februar 2008. Et af omdrejningspunkterne i Adam Schackes forskning har været fæstegodsets betydning for godsernes fortsatte mulighed for – i tiden efter 1850 – at ekspandere; mere jord under hovedgården og oprettelse af nye avlsgårde. Det er planen, at projektet skal publiceres i bogform. Adam Schacke fandt også i årets løb tid til skrive artikler til blandt andet *Herregårdshistorie 2* og til at udarbejde flere elektroniske kort med tilhørende oplysninger over danske herregårde omkring 1850. Kortet er tilgængeligt på Centerets hjemmeside www.herregaardsforskning.dk og vil blive udvidet til også at omfatte kort fra 1770 og 1900.

Post.doc. Adam Tybjerg Schacke har udarbejdet dette elektroniske kort over danske herregårde anno 1850. Kortet er tilgængeligt på www.herregaardsforskning.dk sammen med kort for årene 1770 og 1900.

Ph.d.-stipendiat Signe Steen Boeskov indgik i 2007 i et finsk forskerteam med base ved etnologi på Åbo Akademi hos professor Anna-Maria Åström. Opholdet varede to måneder. Vel hjemme igen bød efterårssemesteret blandt andet på kandidatkurset *Herskab og herregårdsmiljø i 1800-tallet*, som foregik på Aarhus Universitet, hvor Signe fungerede som underviser. Hendes projekt handler om herskabet og den rette opførsel i perioden 1849-1919. Lektor, dr.phil. Carsten Porskrog Rasmussen, Aarhus Universitet, er hovedvejleder for Signes forskningsprojekt og seniorforsker, ph.d. Mikkel Venborg Pedersen fra Nationalmuseet er medvejleder.

Ph.d.-stipendiat Sonja Marie Overgaard indledte ved udgangen af 2006 et fireårigt forskningsprojekt med titlen *Herregårdens drifts- og avlsbygninger. Fremtidens udviklingsbetingede om- og tilbygninger versus arkitektoniske kulturarvsværdier*. I årets løb har hun gennem undersøgelser af eksisterende avlsbygninger set nærmere på den acceptable grænse mellem det at forandre bygninger og bevare dem i forhold til de arkitektoniske kulturarvsværdier. Et hovedaspekt ved hendes afhandling vil netop være at fremsætte et bud på, hvordan man sikrer kulturarvsværdierne bedst muligt i et samspil med nyindretninger og den moderne arkitektur. Professor Gert Bech-Nielsen fra Arkitektskolen i Aarhus er hovedvejleder på Sonjas ph.d.-projekt.

Centerets tætte tilknytning til Nr. Vosborg-projektet forblev uændret i 2007, hvor professor Gert Bech-Nielsen fra Arkitektskolen Aarhus repræsenterer Dansk

Center for Herregårdsforskning i den styregruppe, som lægger den overordnede strategi for projektet. Sonja Marie Overgaards og Signe Steen Boeskovs engagement i projektet fortsatte ligeledes i årets løb. For Signes vedkommende indgår denne vestjyske herregård direkte i hendes ph.d.-projekt, og Sonja arbejder på en artikel om omdannelsen af herregårdens avlsbygninger til et kultur- og oplevelsescenter.

To studerende har i årets løb arbejdet med arkivmateriale fra forsikringsselskabet Kustos, der fra 1881 forsikrede herregårdsejernes husdyr; heste, svin, får, malke- og fedekvæg. Selskabet, der i 1999 blev overtaget af et andet forsikringsselskab, Codan, havde en

Nørre Vosborg har gennem de seneste år gennemgået en omfattende renovering. Centeret har engageret sig på forskningssiden og produceret ny viden om gårdens historie i historisk tid. Foto: Sonja Marie Overgaard, Dansk Center for Herregårdsforskning.

sjældent evne til at tilpasse sig den samfundsmæssige udvikling og forsikringstagernes behov, hvilket blandt andet kom til udtryk i en målrettet veterinær indsats for at undgå eller begrænse husdyrepidemier. En rapport om selskabet er under redaktion.

Margot og Thorvald Dreyers Fond har i 2007 støttet et projekt, der havde til hensigt at udarbejde retningslinjer og metoder for indsamling af data til kortlægning af de danske herregårdshelheder i databasen www.danskeherregaarde.dk. To studerende fra Arkitektskolen Aarhus udførte i samarbejde med Erik Einar Holms Tegnestue undersøgelsen, og resultaterne kan dels ses på ovennævnte hjemmeside, dels læses i den rapport, som efterfølgende er udarbejdet om projektet.

Som tidligere nævnt videreudviklede Dansk Center for Herregårdsforskning i 2007 forskningsstrategien. Ud over at se på bevaring og udnyttelse af herregårdenes kulturværdier i Europa, ønsker Centeret fremover at sikre, at forskningen inden for herregårdenes arkitektoniske og kulturhistoriske værdier kan udnyttes til at skabe nyt liv i bygningerne, og dermed bidrage til, at herregårdene også fremover indgår i en meningsfuld samfundsmæssig og økonomisk sammenhæng. Hertil kommer naturligvis, at Centeret ønsker at følge de igangværende projekter til dørs.

Formidling

I slutningen af april måned var Centeret vært for konferencen *De danske herregårdes fremtid – tradition og fornyelse i det moderne samfund*. Konferencens tema tog afsæt i, at de danske herregårde generelt

befinder sig i en situation, hvor der skal tages stilling til, hvordan det fremtidige økonomiske grundlag sikres – og hvordan det gøres på en måde, så de kulturhistoriske værdier i videst muligt omfang sikres. Fordi herregårdene rummer og repræsenterer værdier, der rækker ud over den enkelte familie eller herregård, er det en situation, vi som samfund må forholde os til – ikke fordi alt kan eller skal bevares, men fordi herregårdenes betydning for lokalsamfundene og for den fælles erindring er så omfattende, at den fortjener, at udviklingen ikke går upåagtet hen.

Et særdeles interessant indslag på konferencen var den hollandske dr. Ubbo Hylkemas indlæg. Hylkema gjorde blandt andet rede for, at alle hollændere, der ejer minimum 5 ha. jord med 30% skov eller 1 ha. jord med bygninger, der er klassificeret som værende statsmonumenter, kan udnytte nogle særlige, fiskale tiltag. Det betyder i praksis, at mange ejere af historiske bygninger ikke betaler skat. Til gengæld er bygningsmassen i ualmindelig god stand. Som en følge af subventionssystemet har ejerne af skrøbelige, historisk værdifulde naturområder endvidere et direkte, økonomisk incitament til at bevare og restaurere de pågældende områder. I praksis har det hollandske system vist sig at være en usædvanlig effektiv, men også meget omkostningstung, måde at sikre såvel natur som arkitektur. Konferencen blev støttet af Augustinus Fonden, C.A.C. Fonden, Nykredits Fond og Oticon Fonden.

I efteråret afholdt Centeret en foredragsrække i samarbejde med Folkeuniversitetet i Randers. Fore-

Ph.d.-stipendiat Signe Steen Boeskov arbejder i Centeret med godsejerliv i anden halvdel af 1800-tallet. Her musiceres på herregården Fuglsang i slutningen af 1890'erne. Foto: Nationalmuseet.

dragsrækken havde titlen *Herregårdenes og Godsernes Indian Summer*, og alle foredrag blev afholdt i *Spisestuen* på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet. Næstformand i Centeret, lektor, dr. phil. Carsten Porskrog Rasmussen indledte foredragsrækken med at tale om *Godsejere og godser i anden halvdel af 1800-tallet*. Efter ham fulgte ph.d. Adam Tybjerg Schacke med foredraget *Fæstegods og det nye storlandbrug*, og den tredje i rækken var ph.d. Anne Grethe Sværke med et foredrag om *Nye herregårde i gammel stil*. Fjerde foredragsholder var ph.d.stipendiat Signe Steen Boeskov, der talte om Godsejerliv. Nye tider – traditionelle og moderne godsejere, og femte gang afsluttede cand.phil. Jesper Laursen fra Moesgård Museum foredragsrækken med sit indlæg om *Herregårdsjagtens storhedstid*.

I årets løb er følgende publikationer udgivet: Annette Hoff udgav bogen *Gehrdt de Lichtenberg – Storkøbmand, Godsejer, Pengeudlåner og Fabrikant*, og Adam Tybjerg Schacke udgav bogen *Gods, gårde og kulturlandskab. Besiddelsesforhold og godsstruktur i den sydlige del af Nørrejylland 1570-1788*. Sekretariatsleder Pernille Roholt, post.doc. Adam Tybjerg Schacke, ph.d.stipendiat Signe Steen Boeskov og bestyrelsesformand Britta Andersen bidrog alle med artikler til *Herregårdshistorie 2*, som udkom i december 2007.

Flere af Centerets forskere og bestyrelsesmedlemmer har i årets løb afholdt foredrag og deltaget i konferencer, seminarer og symposier med herregårdskultur som omdrejningspunkt.

Personale

Bestyrelsen for Dansk Center for Herregårdsforskning forblev i 2007 uændret med museumsdirektør Britta Andersen, Gammel Estrup – Herregårdsmuseet, som formand, lektor, dr.phil. Carsten Porskrog Rasmussen, Aarhus Universitet, som næstformand og seniorforsker, ph.d. Mikkel Venborg Pedersen, Nationalmuseet, og professor Gert Bech-Nielsen, Arkitektskolen Aarhus, som bestyrelsesmedlemmer. Sekretariatsleder Pernille Roholt gik i december måned på barselsorlov, og i hendes sted er ansat cand.mag. i historie Stine Lucia Rasmussen som barselsvikar.

I slutningen af november måned fik Dansk Center for Herregårdsforskning bevilget 1.175.000 kr. fra Realdania, hvilket betyder, at Centeret kan videreføre sine aktiviteter i de kommende tre år. Der vil derfor fortsat blive oprettet nye forsknings- og formidlingsaktiviteter, som skal være med til at udstikke nye rammer for anvendelsen af den funktionstømte del af herregårdenes bygningsmasse og til at videreudvikle herregårdenes kulturelle værdier. Først i det nye år opslår Centeret i samarbejde med Aarhus Universitet et ph.d.stipendium med titlen *Herregårdene og oplevelsessamfundet – nyt liv i gamle bygninger*. Omdrejningspunktet for dette stipendium, der er finansieret af Inge og Asker Larsens Fond og Aarhus Universitets Forskningsfond i fællesskab, vil være at se på oplevelsesøkonomiens muligheder for at skabe bæredygtige aktiviteter som alternativ til traditionel landbrugsproduktion.